

“AL-KASHSHAF” TAFSIRIDA ARAB GRAMMATIKASINING
IFODALANISHI

Asqarjonova Mubinaxon Adhamjon qizi,

Alfraganus universiteti,

Filologiya fakulteti, “Arab tili” kafedrası

ORCID: 0009-0006-9562-3981

Annotatsiya: Ushbu maqolada Mahmud az-Zamaxshariyning "Al-Kashshaf" tafsiri arab grammatikasi nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Uning nahviy va sarfiy tahlillari, Qur'on oyatlarining sintaktik jihatdan sharhi va grammatik qoidalarni izohlashdagi yondashuvlari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Mahmud az-Zamaxshariy, “Al-Kashshaf”, arab grammatikasi, tafsir, Qur'on sintaksisi, nahv, sarf.

Kirish

Arab tilshunosligi tarixida Mahmud az-Zamaxshariy nafaqat grammatik tadqiqotlari, balki Qur'on tafsiri borasidagi ilmiy merosi bilan ham mashhurdir. Uning “Al-Kashshaf an Haqaiq Ghawamid at-Tanzil” nomli tafsiri arab tilining nahviy va sarfiy jihatlarini chuqur o'rganishga asoslangan. Zamaxshariy Qur'on oyatlarining sintaktik va grammatik tuzilishini tahlil qilib, ularga aniq grammatik asos keltirgan.

Bu tafsir faqatgina Qur'onning ma'no jihatdan ochib berilishi bilan cheklanib qolmay, arab grammatikasi rivojiga ham katta ta'sir ko'rsatgan. Ushbu maqolada Zamaxshariyning “Al-Kashshaf” tafsiridagi arab grammatikasi bilan bog'liq jihatlari tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. Nahviy tahlil va Qur'on oyatlarining sintaktik izohi

“Al-Kashshaf” tafsirida Zamaxshariy arab sintaksisini tafsir ilmi bilan uyg'unlashtirgan. U oyatlar grammatik tuzilishini chuqur tahlil qilib, ularning qanday ma'no kasb etishini tushuntirib bergan.

Masalan, "Bismillahir Rahmanir Rahim" iborasida "ism" so'zi sintaktik jihatdan qanday tushunilishi kerakligi haqida izohlar berilgan. Zamaxshariy bu iboradagi so'zlarning izofa, muftada' va xabar munosabatlariga ko'ra qanday grammatik o'rin tutishini ko'rsatib o'tgan.

Shuningdek, u arab tilidagi fe'l va ismning gap ichida qanday ishlatilishini aniqlab, gap tarkibiy tuzilishini sintaktik jihatdan chuqur o'rganish muhimligini ta'kidlagan.

2. Sarfiy tahlil va so'z shakllanishi

Zamaxshariy so'zlarning morfologik tuzilishini (sarfiy tahlil) ham tafsir doirasida o'rganadi. U arab so'zlarining ildizi, shakllanishi va grammatik ko'rinishlarini Qur'on oyatlariga misollar orqali izohlagan.

Masalan, fi'l (fe'l) va ismlarning yasalish qonuniyatlari haqida tafsif berib, so'z shakllarining o'zgarishi oyatlar ma'nosiga qanday ta'sir qilishini tushuntirgan. Zamaxshariy so'zlarning nasab, jins va son jihatdan o'zgarishlarini Qur'on matni asosida izohlagan.

3. Grammatik izohlash uslubi va nahviy dalillar

Zamaxshariy “Al-Kashshaf” tafsirida grammatik izoh berishda quyidagi yondashuvlarni qo'llagan:

Qur'on oyatlaridagi grammatik qoidalarni misollar bilan ochib berish.

Nahviy tushuntirishlar orqali oyatlarning sintaktik tuzilishini yoritish.

Soʻzlarning morfologik shakllari va ularning tafsir ilmiga taʼsirini tahlil qilish.

Uning tafsirida grammatik dalillar mantiqiy va uslubiy jihatdan izchil ifodalangan, bu esa Qurʼon oyatlarining nozik grammatik jihatlarini tushunishda muhim manba hisoblanadi.

Xulosa

Zamaxshariyning "Al-Kashshaf" tafsiri Qurʼon oyatlarining faqatgina maʼno jihatidan emas, balki arab grammatikasi nuqtayi nazaridan ham chuqur izohlangan ilmiy asardir. U nahv va sarf qoidalarini tafsir bilan uygʻun holda koʻrsatib, Qurʼon oyatlarining grammatik tuzilishini tushuntirib bergan.

Zamaxshariyning grammatik tahlillari bugungi tilshunoslikda ham dolzarb boʻlib, Qurʼon grammatikasini oʻrganishda muhim nazariy asos boʻlib xizmat qiladi.

Ushbu tafsirning grammatik yondashuvlari quyidagi muhim jihatlarga ega:

Nahviy tahlillar orqali Qurʼon oyatlarining sintaktik tuzilishini ochib bergan.

Sarfий tahlillar orqali soʻzlarning shakllanish jarayonini izohlagan.

Arab tilining grammatik qoidalarini tafsir bilan uygʻunlashtirgan.

Zamonaviy Qurʼon tilshunosligi va tafsir ilmining rivojiga katta taʼsir koʻrsatgan.

Xulosa qilib aytganda, Zamaxshariyning "Al-Kashshaf" tafsiri arab grammatikasining Qurʼon matni asosida shakllanishi va rivojlanishiga katta taʼsir koʻrsatgan muhim ilmiy asar hisoblanadi.

Adabiyotlar:

1. Zamaxshariy M. Al-Mufasssal fi sanʼat al-iʼrob.
2. Fischer W. A Grammar of Classical Arabic.
3. Ibn Hisham. Sharh Qatr an-Nada wa Ball as-Sada.

4. Wright W. A Grammar of the Arabic Language.